

Emina CĂPĂLNĂȘAN
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

De la subiect activ la subiect pasiv: biografii românești în predarea RLS

Abstract: (From an Active Subject to a Passive one: Romanian Biographies in Teaching RFL) The current paper aims at exposing some attractive ways of grammar acquisition with a special accent on the passive constructions in Romanian. Learning Romanian in an institutionalised context also involves mastering written communication: reading and producing realistic, real texts, highly likely to be found in usual (official) communication; e.g.: *In Timișoara two neighbourhood cinemas, built in Communism, were renovated.* In order to learn cultural facts about Romania, we will have as a (pre)text for acquiring the mentioned-above grammatical element fragments from the biographies of some relevant personalities for the cultural space our students chose to study in. Having in the centre of our discussion the questions *What?; Who?; By who?*, we put forwardsome practical exercises which have as purpose both learning about Romania and understanding the way passive constructions work and are (to be) used.

Keywords: *passive constructions, famous biographies, RFL, context, practical grammar.*

Rezumat: Prezenta lucrare are ca scop expunerea unor modalități atractive de însușire a unui element gramatical important pentru comunicarea într-o limbă străină: construcțiile pasive. Învățarea românei într-un context instituționalizat presupune și însușirea competenței de comunicare scrisă: de receptare și de producere a unor texte reale, realiste, regăsibile, cel mai probabil, în comunicarea (oficială) uzuală. De exemplu: *În Timișoara au fost renovate două cinematografe de cartier construite în timpul comunismului.* Pentru a cunoaște elemente de cultură și civilizație românească, vom avea ca (pre)text pentru însușirea elementului gramatical descris fragmente din biografiile unor personalități relevante pentru spațiul cultural în care au ales studenții străini să studieze. Având în centrul discuțiilor întrebările *Ce?; Cine?; De către cine?*, propunem câteva aplicații care au ca scop însușirea unor elemente de cultură românească, pe de-o parte, și a unui element gramatical important: trecerea de la construcții active la construcții pasive

Cuvinte-cheie: *construcții pasive, biografii celebre, RLS, contextualizare, gramatică practică.*

Introducere

Această lucrare are ca scop principal propunerea unor exerciții care vizează însușirea unui element gramatical esențial în comunicare: *construcțiile pasive*. Elementul declanșator în elaborarea unei fișe de lucru a fost un context real, un fragment din viața culturală timișoreană, subiect de presă în vara anului 2024: *În*

*Timișoara au fost renovate două cinematografe de cartier (care au fost) construite în timpul comunismului*¹.

Obiectivul nostru este, așadar, expunerea unor modalități atractive de însușire a unui element gramatical important pentru comunicarea într-o limbă străină: **construcțiile pasive**. Exercițiile din manuale de limba română ca limbă străină sunt utile, însă profesorului îi revine sarcina de a aduce mereu în fața studenților materiale *autentice, incitante și atractive*, care să răspundă obiectivelor lecției și nivelului de competență lingvistică a cursanților (v. Platon, Bocoș, Roman, Vasiu 2020). Grupul-țintă pe care l-am avut în vedere se constituie din studenții din Programul pregătitor de limbă română pentru cetățenii străini (PPLRCS), care studiază româna ca limbă străină la Universitatea de Vest din Timișoara. Materialele au reprezentat fișa de lucru a unui seminar de *limbaj specializat (științe umaniste și arte)*, din semestrul al II-lea al anului universitar 2023-2024, și au fost propuse unui număr de zece studenți (de nivel A2). Ca element special putem nota îmbinarea unui element gramatical (*construcțiile pasive*) cu un element cultural² (*biografii celebre*), accentul fiind pus pe *contextualizare* și pe aspectul practic al *gramaticii*. Competența de comunicare scrisă: de receptare și de producere a unor texte reale, realiste, regăsibile, cel mai probabil, în comunicarea (oficială) uzuală nu poate fi dobândită în afara ideii de corectitudine a mesajului. Așa cum se observă într-un articol dedicat RLS,

„deși în învățarea unei limbi străine accentul este pus pe atingerea scopului comunicativ, **cunoașterea regulilor gramaticale este esențială** [subl. n. E.C], deoarece, pentru a atinge un scop comunicativ, este esențial să fim în posesia mijloacelor necesare și nu putem neglija faptul că mesajul transmis trebuie să fie corect.” (Krieb Stoian 2020: 85)

În acest context, strategia care a stat la baza elaborării fișei de seminar a fost folosirea unor elemente de cultură și civilizație românească ca (pre)text pentru însușirea elementului gramatical. Pe scurt, am folosit câteva fragmente din biografiile unor personalități relevante pentru spațiul cultural românesc și am plecat de la întrebările *Ce?*; *Cine?*; *De către cine?* pentru a ajunge la crearea unor aplicații ce au ca scop însușirea unor elemente de cultură românească și a unui element gramatical important: trecerea de la construcții active la construcții pasive.

¹ Diateza este, ca și modul, timpul, persoana și numărul, o categorie gramaticală a verbului, dar, spre deosebire de acestea, are o manifestare predominant sintactică, cele două valori – activ vs pasiv – distingându-se nu numai ca formă a verbului, ci și ca tip de construcție. De pildă, fiecare formă pasivă face parte dintr-o construcție sintactică mai amplă, numită *construcție pasivă*, alcătuită dintr-un subiect + formă verbală pasivă + complement prepozițional (de agent) exprimat sau neexprimat. Pentru detalierea acestui subiect, v. GLR-G, p. 355-358.

² V. Gabriel Bărdășan, Emîna Căpălnășan, *Integrarea aspectelor culturale în predarea românei ca limbă străină la nivelurile A2-B1. Provocări*, în „Studii de știință și cultură”, XIV/2018, p. 123-128, studiu dedicat importanței elementului cultural în învățarea românei ca limbă străină.

Elemente teoretice avute în vedere

În construcțiile pasive:

- S gramatical **suportă** acțiunea pe care o face *altcineva* (C. de agent – *poate lipsi*);
- nu există identitate între subiectul gramatical și autorul acțiunii;
- se formează cu ajutorul verbului auxiliar *a fi* + participiul vb. de conjugat;
- în trecerea de la o constr. activă la una pasivă, CD devine S – *numai vb. tranz. au d. pasivă*: Vlad **a fost învățat** *șah* (de către mine).

Diferențieri esențiale:

Geamurile sunt sparte. – verb copulativ + nume predicativ exprimat prin adjectiv, predicat nominal (analizăm vb. *a fi*).

Geamurile sunt sparte fără milă. (de copil) – verb predicativ, diateza pasivă., predicat verbal (exprimat prin verbul *a sparge*).

Geamurile sunt sparte, dar reparate în aceeași zi. – două acțiuni: două verbe predicative

Situația specială – exemple:

Construcția reflexivă¹ cu sens pasiv (construcția pasivă cu formă reflexivă):

S. **nu** participă propriu-zis la desfășurarea acțiunii, el suferă, de fapt, acțiunea.

Pâinea se face și din făină de secară. (de către cineva = C. de agent);

S-a mai dărâmat o clădire veche.;

Se simte miros de ceapă.;

Din grabă se fac multe greșeli.

Competența gramaticală presupune abilitatea studentului de a recunoaște, de a produce și de a utiliza eficient o structură gramaticală. Conform CECRL, „competența gramaticală este capacitatea de a înțelege și de a exprima sensuri, producând și recunoscând fraze bine formate conform acestor principii și nu de a le memoriza și de a le reproduce ca pe niște formule rigide.” (v. Krieb Stoian 2020: 86)

În esență, când nu e important sau când nu cunoaștem autorul acțiunii folosim acest tip de construcție specială: pasivă (subiectul e pasiv, altcineva face acțiunea). Putem folosi, de asemenea, o construcție reflexivă².

Au fost renovate două cinematografe.
(exemplul simplificat)

S-au renovat două cinematografe. (alternativa)

¹ Construcțiile reflexive sunt cele în care cliticul reflexiv, în acuzativ sau în dativ, se asociază cu un verb. GLR-G (p. 359-368) distinge două tipuri de astfel de construcții: nominale și verbale. Prin urmare, ceea ce se numește tradițional *diateză reflexivă* nu se suprapune perfect cu ceea ce se înțelege prin *construcție reflexivă*. De pildă, vorbim de diateză reflexivă doar atunci când cliticul nu are funcție sintactică, dar construcțiile reflexive sunt cele care includ un clitic reflexiv cu sau fără funcție sintactică.

² Se poate începe o discuție comparativă pornind de la cele două exemple: deconstrucția structurilor, elementele componente, nuanțele (con)textuale.

- De către cine? Cine le-a renovat?
- Nu știu.
- Nu e important/relevant în acest context.

În mod evident, accentul nu se pune pe autor.

(În Timișoara) **au fost renovate** două cinematografe (de cartier (care au fost) **construite** în timpul comunismului).
(exemplul inițial)

Demersul didactic se bazează pe următoarea succesiune logică: *simplificăm* – recunoaștem structura nouă – izolăm – reținem – deconstruim – notăm – generalizăm, observând importanța diferenței dintre răspunsurile la întrebările: *Ce?*; *Cine?*; *De către cine?*.

Considerăm că alegerea unui element cultural ca (pre)text este oportună întrucât le atrage și le menține curiozitatea studenților și le oferă posibilitatea realizării unor paralele și chiar realizarea unor conexiuni personale (de exemplu, citind textul despre Mihai Eminescu, am aflat că în Pakistan există un monument dedicat poetului¹). Un astfel de text este destul de accesibil la nivel de vocabular, poate deschide discuții despre patrimoniu, turism cultural, internaționalizare². Elementul cultural poate fi un element familiar și poate introduce perfect un element de gramatică practică, fiind și un pas înspre realizarea unor compuneri gramaticale.

Folosind ceea ce studenții știu deja (putem verifica acest lucru prin adresarea unor întrebări: *Ce personalități apar pe bancnotele de 5 lei și de 20 de lei? De ce/pentru ce sunt cunoscute?*), putem începe discuția despre personalitățile culturii românești.

Biografii celebre – fragmente

„Literatura română are o tradiție bogată și diversă, începând cu primele scrieri medievale, cronicile moldovenești (Dimitrie Cantemir, Grigore Ureche, Ion Neculce și Miron Costin) și continuând până în perioada contemporană. Astfel, poezia, proza și teatrul românesc au primit aprecieri chiar și la nivel internațional și au contribuit la înflorirea culturii literare globale. Operele artiștilor români sunt recunoscute pentru valoarea lor literară și influența culturală, fiind traduse în mai multe limbi. În continuare, sunt amintiți unii dintre cei mai cunoscuți și îndrăgiți artiști ai penelului.

¹ V. <https://www.mae.ro/node/36146>: Monument dedicat poetului național al României, Mihai Eminescu, respectiv poetului național al Pakistanului, Allama Iqbal, accesat în 17.12.2024.

² Deși vorbim de nivelul A2 al studenților (după un semestru de RLS), astfel de teme sunt de interes pentru ei, iar o formă adecvată a mesajului îi poate ajuta să dialogheze (ei sunt expuși activ sau pasiv la elemente culturale: afișe, reclame din spațiul public, invitații la diverse evenimente culturale organizate la universitate).

Mihai Eminescu (1850-1889) este considerat a fi cel mai valoros poet român. În poeziile sale, abordează teme legate de iubire, natură, spiritualitate, istorie, univers și filozofie. Pe lângă opera poetică, Eminescu a fost deopotrivă un prozator prolific și un jurnalist incisiv. Inspirat din romantismul european caracteristic secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, scriitorul a inclus viziunea poetică occidentală în creațiile sale; se consideră că opera sa aparține unui așa-numit romantism literar întârziat.” (Georgescu, Bucuroiu 2023, 75);

„**Ion Luca Caragiale (1852-1912)** a fost cel mai important dramaturg român, considerat un clasic al literaturii române, alături de Mihai Eminescu, Ion Creangă și Ioan Slavici. De asemenea, prin activitatea sa, Caragiale este cunoscut și ca nuvelist, pamfletar, poet, revizor școlar, copist, corector, registrator, sufleur, director de teatru, ziarist și comentator politic. Din scrierile sale reiese apetitul lui excepțional pentru satirizarea societății românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, Caragiale fiind considerat întemeietor al teatrului comic din România, precum și unul dintre principalii fondatori ai Teatrului Național.” (Georgescu, Bucuroiu 2023, 77);

„Muzica românească are o istorie bogată și acoperă o gamă largă de genuri, de la muzica populară tradițională până la muzica clasică, rock, pop și electronică. Înainte ca muzica modernă și cea contemporană să înflorească, România avea o bogată tradiție muzicală populară. Acest gen al muzicii populare era reprezentat doar de diverse stiluri regionale, care includeau doine, balade, colinde și alte cântece transmise din generație în generație. În secolul al XIX-lea, muzica clasică românească a fost genial reprezentată de compozitori precum **George Enescu (1881-1955)**, care a adus contribuții semnificative și care a lăsat moștenire țării natale, dar și umanității, o operă diversă, care cuprinde muzică clasică, lucrări simfonice și alte opere muzicale, punând România pe harta muzicii academice europene.

Enescu a fost un virtuoz al viorii și a compus lucrări notabile de muzică clasică, inclusiv *Rapsodia Română*. În timpul regimului comunist, artiștii erau adesea restricționați în ceea ce privește libertatea creațiilor muzicale, toate fiind promovate într-un mod controlat prin cenzură direct de stat.” (Georgescu, Bucuroiu 2023, 81);

„În toamna anului 1861, tânărul **Grigorescu** pleacă la Paris, unde intră la Școala de Belle-Arte, frecventând atelierul lui Sébastien Cornu (1804-1870), unde este coleg cu Auguste Renoir (1841-1919). Conștient de propriile lui lacune în formația artistică, va studia în primul rând desenul și compoziția. Părăsește însă curând acest atelier și, atras de concepțiile artistice ale Școlii de la Barbizon, se stabilește în această localitate, desăvârșindu-și educația sa picturală.

În anii 1873-1874, face călătorii de studii în Italia (Roma, Napoli, Pompei), Grecia și la Viena. În 1877, este chemat să însoțească armata română în calitate de «pictor de front», realizând la fața locului, în luptele de la Grivița și Rahova, desene și schițe ce vor sta la baza unor compoziții.” (Săftoiu 2022, 137).

Exerciții. Propuneri

1. Identificați structurile formate din *A FI* + participiu în textele de mai sus.

Observați diferențe între structurile identificate? (v. prezent – trecut – viitor; prezența/absența celui care face acțiunea). Există situații în care verbul *A FI* lipsește/ poate lipsi?

2. Notați structurile care se repetă. Ce observații puteți face?

3. Ce verbe recunoașteți? Care sunt formele de infinitiv ale acestora?

4. Transformați contextele după modelul:

Între 1860 și 1870, Grigorescu **a pictat** *Bătrâna cu găștele, Paznicul de la Chailly, Interior de curte la Barbizon, Peisaj cu turmă de oi, Margine de pădure la Barbizon, Apus de soare la Barbizon, Peisaj cu stânci la Fontainebleau, Intrarea în pădurea din Fontainebleau.*

Între 1860 și 1870 **au fost pictate** *Bătrâna cu găștele, Paznicul de la Chailly... de (către) Nicolae Grigorescu.*

a. Mihai Eminescu a scris *Luceafărul* în 1883, la vârsta de 33 de ani.

b. George Enescu a compus *Rapsodia română* la 20 de ani.

c. În 1920, Constantin Brâncuși a sculptat prima versiune a *Coloanei Infinitului* în lemn de stejar.

Ce schimbări apar în receptarea mesajului dacă omitem autorul? Dar în structura mesajului?

5. Creați exemple similare, folosind elemente din culturile voastre. (**Cine** a creat/construit/pictat/proiectat **ceva**?/ **Ce** a fost creat (**de către cine**?).

6. Puneți verbele din paranteză la forma corectă:

a. *O scrisoare pierdută*, o comedie de moravuri sociale și politice, _____ (a scrie) în 1884 de către dramaturgul român Ion Luca Caragiale.

b. Sculptura *Pasărea de aur*, _____ (a realiza) de marele sculptor gorjean Constantin Brâncuși, _____ (a vinde) la licitație.

c. Colecția *Pasărea în văzduh*, împreună cu alte 19 sculpturi ale lui Brâncuși, _____ (a transporta) la New York.

7. Reformulați astfel încât accentul să fie pus pe obiect.

a. George Enescu a compus la doar cinci ani prima sa operă pentru vioară și pian *Țara românească*.

b. Ciprian Porumbescu a făcut România celebră în prestigioasele săli de concerte din capitale europene.

c. Mircea Cărtărescu a câștigat premiul International Dublin Literary Award pentru romanul *Solenoid*.

8. Numiți trei personalități din România și trei personalități din țara unui coleg. Pentru ce sunt ele cunoscute?

9. Transformați după tiparul:

În Timișoara se construiesc multe blocuri noi. → În Timișoara s-au construit multe blocuri noi.

a. În oraș se deschid galerii noi de artă.

- b. În capitala europeană a culturii se organizează multe evenimente.
- c. În reședința județului Timiș se pot vizita expoziții de artă specială și galerii permanente.

Concluzii

1. Competența gramaticală, care constă în cunoașterea resurselor limbii și capacitatea de a le folosi (după CECRL), este necesară a fi dobândită, gramatica fiind unul dintre principalele instrumente în comunicare. Prin urmare, cei care învață româna ca limbă străină într-un cadru instituțional trebuie să și-o dezvolte.

2. O succesiune de exerciții care vizează în mod direct însușirea elementului gramatical ar putea fi monotona. Prin urmare, un context cultural ar putea face parcurgerea unor exerciții mai dinamică, mai apropiată de backgroundul cultural în care studenții străini studiază.

3. Alegerea unui element cultural ca (pre)text este oportună întrucât le atrage și le menține curiozitatea studenților. În plus, le oferă posibilitatea realizării unor paralele și chiar realizarea unor conexiuni personale. Poate fi, de asemenea, o deschidere spre subiecte de interes general și personal: momente din istorie, artă, turism etc.

4. Diateza pasivă nu este un element gramatical greu de asimilat, însă necesită repetiție. De aceea, plasarea acestei chestiuni de gramatică într-un cadru cultural poate face din gramatică un mijloc, iar nu un scop.

5. Folosind ceea ce studenții știu deja, un set de exerciții ca cel propus constituie un liant cu niște cunoștințe acumulate și, totodată, o punte înspre elemente noi de gramatică practică: construcțiile reflexive.

Referințe bibliografice

- Bărdășan, Gabriel, Căpălnășan, Emina, *Integrarea aspectelor culturale în predarea românei ca limbă străină la nivelurile A2-B1*. Provocări, în „Studii de știință și cultură”, XIV/2018, p. 123-128.
- Georgescu, Bogdan-Gabriel, Bucuroiu, Florentina. 2023. *Incursiune în patrimoniul lingvistic, cultural și de civilizație din spațiul românesc. Mic ghid pentru călători, turiști și cetățeni străini*. Pitești: Editura Paralela 45.
- Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2019 / ediția a II-a – 2022.
- Kohn, Daniela. *Puls. Manual de limba română ca limbă străină. Nivelurile B1-B2*. 2012. Editura Polirom.
- Krieb Stoian, Silvia, *Dificultăți în procesul de predare-învățare a gramaticii limbii române ca limbă străină*, în JIEANU, Ioana, NETEDU, Loredana, NANU, Paul (editori). 2020. *Predarea, receptarea și evaluarea limbii române ca limbă străină. Actualitate și perspectivă*. Finlanda: Universitatea din Turku.
- Pănă Dindelegan, Gabriela (coord.), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2022.
- Platon, Elena, Bocoș, Cristina, Roman, Diana, Vasii, Lavinia (editori). 2020. *Actele conferinței internaționale Discurs polifonic în Româna ca limbă străină (RLS)*. Ediția a II-a, 18-19 octombrie 2019. Editura Presa universitară clujeană.
- Săftoiu, Răzvan (coord.). 2022. *Limba română pentru străini. Limbaje specializate. Vol. 3. Științe umaniste și arte*. Editura Universității Transilvania din Brașov.

Sonea, Ioana, Vasiu, Lavinia, Vîlcu, Dina. 2021. *Manual de limba română ca limbă străină (RLS). Nivelul B1*. Presa universitară clujeană.